

עורכים: פול ריבלין וברנדון פרידמן
עורכת משנה: סמדר שאול
כרך 7, גיליון 6, אוגוסט 2017

מדיניות החוץ הפעילה של קטר וגביע העולם לשנת 2022

ג'סי וינברג

ב-3 באוגוסט, מועדון הכדורגל הצרפתי פריס סן ג'רמיין (Paris St. Germain) הודיע על החתמתו של שחקן הכדורגל הברזילאי ניימאר (Neymar Jr), שעבר מברצלונה בעבור תשלום שיא של 222 מיליון אירו (כ-262 מיליון דולר). בעוד שמדובר בתשלום מופקע נוסף המשולם על ידי המועדון הצרפתי, הרי ששורשיו באסטרטגיה גאופוליטית של האמירות הקטנה קטר, כאשר המשקיע [Oryx Qatar Sports Investment](#) הוא הבעלים של המועדון הצרפתי. דיפולמטיה הכדורגל הקטרית, שאמורה לארח את גביע העולם בשנת 2022, הינה חלק בלתי נפרד מאסטרטגיית הדיפולמטיה הלאומית שלה, שמטרתה להוביל מדיניות חוץ שאינה תלויה באילוצים של שכנתה הגדולה ערב הסעודית ובעלות בריתה ממועצת שיתוף הפעולה של מדינות המפרץ (GCC). עצמאות זו הביא לתגובות קשות. דוגמה לכך בפעילות משותפת של הסעודים יחד עם בעלת בריתם איחוד האמירויות הערביות (UEA) ובחרין, שחברו למצרים ב-6 ביוני במטרה לבודד את קטר, החזירו את שגריריהם מהמדינה, וחסמו ביעילות את הגישה של קטר לעולם. הם האשימו את הקטרים בתמיכה בטרור ובחיפוש אחר דרכים לערעור היציבות האזורית. הם [דרשו מדוחה להפסיק את תמיכתה בקבוצת האחים המוסלמים ולסגור את אל ג'זירה](#). עבור קטר, אירוח גביע העולם אינו רק אירוע ספורט, אלא סמל ליוקרה ואמצעי להצגת צמיחתה כגורם אזורי משמעותי בזכות עצמה. הסגר שהוטל על קטר והמאמצים שמשקיעות ערב הסעודית ואיחוד האמירויות "לחנוק" את הכלכלה הקטרית ולשבש מבחינה פונטציאלית את אירוח גביע העולם על ידה, הינו בבחינת התמרון

הגאופוליטי הגדול ביותר בין מדינות המפרץ, כאשר ערב הסעודית ואיחוד האמירויות מבקשות באופן אגרסיבי להגביל את עצמאות קטר ולהחזירה ל-GCC.

קטר, הפוליטיקות האזוריות וגביע העולם

התחרות בין מדינות המפרץ וקטר המבודדת תואר על ידי ג'יימס דורסי כקרוב בין מדינות קטנות המבקשות לפעול בצורה שהיא מעל למשקלן בפועל, המחפשות לאזן מחדש את הפוליטיקה האזורית והמפרצית, ולהילחם במטרה להביא לשגשוג התבנית שלהם להחלת ממשל ברחבי האזור. עמדתו של דורסי עומדת בניגוד לגישות השונות ביחס למדיניות החוץ בין קטר לאיחוד האמירויות. עבור האמירויות, המטרה היא לתחזק מותג של "יציבות אוטוריטית", התומכת בקבוצות מורדים אנטי-איסלאמיסטיות ברחבי המזרח התיכון ודוגלת באימוץ השקפה המתנגדת לאחים המוסלמים, יחד עם ערב הסעודית ומצרים. קטר, לעומת זאת, מבקשת להפר את הסטטוס קוו במפרץ וכפועל יוצא מזה תומכת בגורמים איסלאמיסטיים פוליטיים, ובמיוחד באחים המוסלמים ובעלות בריתה ברחבי המזרח התיכון. כתוצאה מכך, מתקיים מאבק על השפעה בין קטר לבין ערב הסעודית ואיחוד האמירויות ברחבי העולם הערבי, [שבגיניו נענשת כעת קטר, במסווה של תמיכתה בטרור](#). נרטיב זה זכה לתהודה רבה, במידה רבה תודות לעיתונות הממומנת של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. לדוגמה, פייסל עבאס, כותב בעיתון הסעודי "ידיעות ערב" (Arab News), טען לאחרונה שהמותג הקטרי נחלש באופן בלתי הפיך, בעיקר בארה"ב, כאשר מרבית האמריקאים מזהים את קטר כנותנת חסות לטרור, ומגנים את השפעתה השלילית של [אל ג'זירה מעצם היותה פלטפורמה לטרוריסטים ובני משפחותיהם](#).

מקומה של קטר במערכת המדינות המזרח תיכוניות ותת-מערכת המפרץ כמדינה קטנה בצלה של ערב הסעודית הפכה אותה לגורם לא מעשי בסצנה הבינלאומית. חוסר יכולתה להציג עוצמה בדרכים מסורתיות, תוך הפעלת כוח בצורה אגרסיבית, הביא אותה להשפיע על המדיניות ולהפיץ את השפעתה בדרכים מתוחכמות יותר. כתוצאה מכך, אימצה קטר מדיניות חוץ אופורטוניסטית ופרגמטית, שחסרה "עמדות אידיאולוגיות מושרשות",¹ ושמתרתיה מנוגדות לשאר שכנותיה ב-GCC. קטר ניצלה את מעמדה הכלכלי כאחת ממפיקות הנפט הגדולות בעולם, וכמפיקת הגז הטבעי הנוזלי הגדולה בעולם, על מנת למקסם את השפעתה על הפוליטיקות האזוריות וברמה

¹ Sir Graham Boyce, "Qatar's Foreign Policy," Asian Affairs 44, no. 3 (2013): 372.

הגלובאלית.² קטר מימשה זאת באמצעות התמצבותה כמתווכת, כמי שמארחת את הנהגת חמאס בנכר, וכמי שקושרת קשרים בצורה נרחבת עם האחים המוסלמים, אך גם באמצעות פתיחת המשרד הראשון הישראלי למסחר במפרץ, במהלך [תהליך אוסלו](#) בשנות ה-90. בשעה שהקטרים זכו לביקורת חריפה על הסדרים אלה, הם המשיכו במרדפם אחר מדיניות חוץ עצמאית.³ בנוסף, עשו הקטרים שימוש במדיה לקידום האגינדה שלהם. קטר הקימה את ערוץ הלוויין אל ג'זירה בשנת 1996, שהיווה במה למטיף הפופולרי יוסף אל-קרצ'אוי, והשמיעה את קולם של האחים המוסלמים במהלך האביב הערבי.⁴

קטר החלה באסטרטגיה אגרסיבית להעלאת הפרופיל הבינלאומי שלה באמצעות תוכנית השקעות נרחבת בכדורגל העולמי. בשנת 2010, קרן קטר, זרוע הצדקה של המדינה, הבטיחה הסכמי חסות למועדון הכדורגל ברצלונה (FC Barcelona), שהינה בבחינת זכינית הספורט המשמעותית ביותר בעולם, בסכום של עד 125 מיליון פאונד, [הנחשבת לעסקת החסות היקרה ביותר בהיסטוריה](#). מהלך זה לווה בחידוש חוזה החסות של FC Barcelona עם קטר איירוויז (Qatar Airways), חברת התעופה שבבעלות המדינה. קרן השקעות הספורט הקטרית בראשות נאסר אל-חלאיפי, המשמש גם כיושב-ראש ערוץ beIN Sports, שהחליף את ערוץ אל ג'זירה ספורט, הפכה לאחת השחקניות המובילות במועדון הכדורגל, ופעלה גם לרכישת מועדון הכדורגל מספר 1 בליגה הצרפתית, פריס סן ג'רמיין (Paris Saint Germain). קטר השקיעה רבות גם בתשתיות ספורט, והקימה את Aspire Academy בדוחה, מרכז אימון והכשרה שמטרתו לטפח את הדור הבא של הכדורגלנים. צעדים אלה הינם בבחינת הקדמה למה שהממשלה הקטרית שוקלת מזה זמן רב והוא זכייה במכרז לאירוח גביע העולם לשנת 2022.

משבר ה-GCC והתגובה הקטרית

בשעה שהמשבר הנוכחי בין קטר לשכנותיה ב-GCC נגרם במרומז בשל מדיניות החוץ העצמאית הקטרית, גביע העולם הינו מניע בולט בהחלת הסגר הכלכלי על קטר. כאשר הידיעות בדבר הסגר שהוטל על קטר התפרסמו ביוני האחרון, פיפ"א, הפדרציה הבינלאומית לכדורגל, ניסתה להבטיח

² Lina Khatib, "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism," *International Affairs* 89, no. 1 (March 2013): 419.

³ Uzi Rabi, "Qatar's Relations with Israel: Challenging Arab and Gulf Norm's," *The Middle East Journal* 63, no. 3 (Summer 2009): 449.

⁴ Khatib, "Qatar's Foreign Policy: The Limits of Pragmatism," 420.

שמתן החסות עבור [גביע העולם יימשך כמתוכנן](#). בשעה שפיפ"א והקטרים ניסו להפיג את החששות מפני סיכון ממשי, המבוי הסתום אליו נדחקה קטר אילץ אותה לשנות אסטרטגיה, והביא אותה לדרוש [מהחברות המעורבות בבניית הפרוייקט ליזום תוכניות אלטרנטיביות](#). כשהוגש המכרז של קטר לאירוח גביע העולם, השלמת התוכנית תוכננה לקיץ 2022,⁵ עם בנייה של שמונה איצטדיונים חדשים, השלמת קיבולת נדרשת של 60 אלף חדרי מלון עבור פיפ"א, בתוספת הקמת תשתית של תחבורה ציבורית, כולל תחנת רכבת תחתית חדשה, שעלותה לממשלה הקטרית מוערכת בכ- 500 מיליון דולר לשבוע.

הקטרים למדו מהטעויות שלהם. בשנת 2014, ערב הסעודית, איחוד האמירויות ובחרין החזירו את שגריריהם מדוחה במחאה על מדיניות החוץ העצמאית הקטרית הכוללת תמיכה באחים המוסלמים, מתן מקלט למתנגדים, [וההשפעה המזיקה של אל גזירה](#). בעקבות המשבר של 2014, הבינו הקטרים שישנה אפשרות לעימות עתידי עם ערב הסעודית ובעלות בריתה. התוצאה הייתה שדרוג מתקני התחבורה בקטר, כולל הרחבת נמל חמד כך שתתאפשר פריקת משלוחים מספינות משא גדולות, כמו גם הכפלת שטחו של נמל התעופה חמד בדוחה. כאשר החל המצור החדש ביוני, הקטרים היו בעמדה טובה מזו של שנת 2014. על מנת להשלים את החוסר שנגרם בערוצי האספקה, שרובם נותבו עד אז לגבול היבשתי עם ערב הסעודית או דרך נמל התעופה ג'בל עלי בדובאי, נאלצו הקטרים לחפש אחר ערוצים רחוקים יותר וכתוצאה מכך לשלם פרמיה גבוהה יותר. קטר העבירה אספקה באמצעות נמלים בעומאן, בטרם הועברו למפרץ הפרסי. משלוחים שהוחזקו על הגבול הקטרי-סעודי, הועברו מחדש לעומאן, [לכווית, ולנמל הראשי בנדר עבאס שבאיראן](#). חומרי בנייה הושגו אף הם ממקורות חדשים, כאשר הפלדה המלזית החליפה את זו הסעודית, וייבוא מוצרי חלב ובשר [בוצע מטורקיה, לבנון ואזרבייג'ן, במטרה לענות על הביקוש המקומי](#). קטר הוכיחה עמידות חרף העלות הנוספת שנגרמה בשל הסגר, שרק הגביר את הרגש הלאומי כלפי האמיר הצעיר, השייחי תמים בן חמד אאל ת'יאני, שהקטרים רואים בו סמל לעצמאות. נחשול של לאומיות קטרית הפך את גביע העולם לסמל חשוב אף יותר להתנגדות הלאומית של קטר. כתוצאה מכך, גביע העולם הינו בבחינת "פרוייקט לעשות או למות עבור קטר", כפי שתיאר זאת עבד אלעי'פאר (Abdel Abdel Ghafar), עמית ב-Brookings Doha Center, שהוסיף כי מדובר ב"[עניין של יוקרה](#)

⁵ The competition has since been shifted to the winter of 2022 as the Qatari's proved unable to aircondition all of their stadiums during the blazing desert summer

התקוות עבור קטר והמפרץ

קטר וה-GCC נקלעו למבוי סתום בעקבות המאבק על ההשפעה בין קטר והגוש הסעודי בתוך ה-GCC. קטר רואה את הגיבוי לסנקציות שמקבלים הסעודים ואיחוד האמירויות כאמצעי לביזוי העצמאות שלה, הגדלת האוטונומיה שלה, הפרת הריבונות שלה, והרס המותג שלה. הסעודים, בראשות יורש העצר מוחמד בן סלמאן, החלו להחזיק בעמדה אזורית אגרסיבית, במטרה להגביר את ההגמוניה שלהם באמצעות ה-GCC, וזאת לטובת התמודדות עם ההשפעה הגוברת של איראן. גביע העולם לשנת 2022 הוא שיאו של "מותג קטר" כמרכז עסקים בינלאומי וכוח אזורי, עמדה שדוחה אינה עשויה לאפשר לסעודים לקחת ממנה. בעוד שערב הסעודית ואיחוד האמירויות ממשיכים לדרוש מקטר לעצור את תמיכתה ב"טרור הבינלאומי" ולחדול משידורי אל ג'זירה, הקונפליקט אינו עשוי להיפתר עד אשר יהיה הסכם המתייחס לתפקידה של קטר במפרץ הפרסי. עבור דוחה, משמעות הדבר היא התנהלות עצמאית שאינה נתונה להשפעת ריאד. הציפייה של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות שקטר תוותר על כך הובילה למבוי סתום, ומשיכת דרישותיהם כעת עשויה לייצר רושם של חולשה. הקטרים מוכנים לשלם פרמיה מופקעת בכדי לוודא שהבנייה לטובת גביע העולם תימשך, וכעת נותר לראות עד מתי הקטרים ימשיכו לשלם את המחיר הכלכלי המוגזם. הגאווה הלאומית והעצמאות שמפגינה קטר בפני שכונותיה העויינות גייסה את הקטרים להבטיח שהמשחקים יתקיימו ללא תקלה. קטר, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות מצויות במבוי סתום. לא צפוי פתרון מהיר למשבר, אך ניתן להגיע אליו באמצעות משא ומתן דרך מתווכים, כדוגמת ארצות הברית או כווית, תוך שמירה על כבודם של כלל הצדדים.

ג'סי ויינברג שימש כמתמחה בקיץ 2017 במרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

באוניברסיטת תל אביב.